

**DEZVOLTAREA RURALĂ
DURABILĂ ÎN ROMÂNIA
PROGRESELE DE PRODUCTIVITATE
ÎN AGRICULTURĂ**

Introducere	17
CAPITOLUL I	
SPAȚIUL RURAL ÎN CONTEXTUL DEZVOLTĂRII DURABILE ȘI AL CREȘTERII PRODUCTIVITĂȚII FACTORILOR CONCEPTE, FUNCȚII ȘI CARACTERISTICI	23
1.1 Spațiul rural – abordări conceptuale și funcții	23
<i>1.1.1 Conceptul de spațiu rural în literatura de specialitate</i>	23
<i>1.1.2 Funcții esențiale ale spațiului rural</i>	27
1.2 Dezvoltarea integrată a ruralului versus dezvoltare durabilă: abordări teoretice	30
1.3 Concepte și curente definatorii ale productivității	35
CAPITOLUL II	
COMUNITĂȚILE RURALE DIN PRAHOVA PREZENTARE ȘI POZIȚIONARE ÎN ECONOMIA JUDEȚULUI	43
2.1 Locul județului Prahova în economia națională	43
2.2 Ruralul prahovean – evoluții și mutații structurale de natură demo-economică	61
<i>2.2.1 Repere metodologice ale diagnozei comunităților rurale prahovene</i>	61
<i>2.2.2 Profilul demografic, educațional, sanitar și edilitar al ruralului prahovean</i>	62
<i>2.2.2.1 Evoluții demografice</i>	62
<i>2.2.2.2 Profilul educațional</i>	78
<i>2.2.2.3 Profilul sanitar</i>	84
<i>2.2.2.4 Profilul edilitar și locativ</i>	86
CAPITOLUL III	
ECONOMIA AGRICOLĂ A JUDEȚULUI PRAHOVA EVOLUȚII, PRODUCTIVITĂȚI ȘI TENDINȚE	97
3.1 Evoluții înregistrate la nivelul fondului funciar al județului Prahova	97
3.2 Producția agricolă vegetală – evoluții, modificări structurale și productivitate	105
3.3 Producția agricolă animală – evoluții, modificări structurale și productivitate	111
3.4 Sistemul de irigații și utilizarea îngrășămintelor – factori de influență a productivității	117

CAPITOLUL IV	
ALTERNATIVE DE DEZVOLTARE COMPLEXĂ ÎN	
MEDIUL RURAL PRAHOVEAN – EVALUĂRI PROSPECTIVE	123
4.1 Maximizarea producției agricole – criteriu fezabil de dezvoltare durabilă în spațiul rural prahovean	123
4.2 Ipoteze și scenarii privind creșterea producției agricole/100 hectare teren agricol	133
4.3 Comune ce pot constitui poli de dezvoltare locală	134
4.4 Finanțarea agriculturii – programe, măsuri și implementare	137
4.4.1 <i>Considerente privind sprijinul financiar în sectorul agricol al României</i>	137
4.4.2 <i>Programul SAPARD și FEADR în județul Prahova</i>	144
4.4.3 <i>Obiective strategice ale agriculturii românești în contextul noii politici agricole comune</i>	149
4.4.4 <i>Compatibilitatea politicii agricole românești cu Politica Agricolă Comună (PAC) - programe naționale, regionale și locale de dezvoltare a agriculturii</i>	152
CAPITOLUL V	
CONCLUZII ȘI PROPUNERI	165
BIBLIOGRAFIE	171
ANEXE	181

**SPAȚIUL RURAL ÎN CONTEXTUL DEZVOLTĂRII
DURABILE ȘI AL CREȘTERII PRODUCTIVITĂȚII
FACTORILOR CONCEPTE,
FUNȚII ȘI CARACTERISTICI**

1.1 Spațiul rural – abordări conceptuale și funcții

1.1.1 Conceptul de spațiu rural în literatura de specialitate

Între activitățile umane complexe, de importanță vitală pentru orice țară se înscriu și cunoașterea, cercetarea, ameliorarea și dezvoltarea spațiului rural. Complexitatea și importanța derivă atât din dimensiunea spațiului rural, cât și din ponderea populației ocupate în activități productive de servicii social-culturale, habitat etc.

Deși ca problemă poate fi considerată tot atât de perenă cât este activitatea agricolă – ea flankând cvasipermanent dezvoltarea agriculturii – dezvoltarea rurală s-a afirmat ca un domeniu problematic¹, cel puțin în spațiul european, îndeosebi în anii '90. Au contribuit la conferirea dimensiunilor și importanței naționale și internaționale ale problemei dezvoltării și amenajării spațiului rural ponderea populației rurale și a suprafeței ocupate de spațiul rural, pe de o parte, și importanța vieții rurale, pe de altă parte, până la nivelul la care în multe țări europene, în Consiliul Europei și Uniunea Europeană dezvoltarea rurală a devenit un pilon de bază al politicii comunitare.

Complexitatea dezvoltării și amenajării spațiului rural derivă, între altele, și din faptul că, în esență, aceasta presupune crearea unui echilibru între nevoia de conservare a spațiului economic, ecologic și social-cultural din mediul rural și tendința de „modernizare” a vieții rurale, pe fondul obiectivului principal al fiecărei țări de menținere și conservare a caracterului național al spațiului rural.

Orice demers analitic al spațiului rural, menit să releve funcțiile și caracteristicile definiției care trebuie luate în considerare, presupune o prealabilă conturare a conceptului de „*spațiu rural*”, inclusiv a „*deplasărilor*” suferite de

¹ Raportul la Proiectul asupra Cartei Europene a Spațiului Rural consemna că „spațiul rural al Europei reprezintă 85% din suprafața sa totală și afectează direct sau indirect peste jumătate din populația europeană” (Consiliul Europei, 1996).

conținutul acestuia în decursul timpului sau în diferite entități organizatorice europene.

Ca o primă definiție², prin spațiu rural se înțelege „*terenul agricol aferent culturilor și creșterii animalelor și arealul funciar neagricol afectat altor întrebuițări decât agricultura, respectiv habitatul și activitatea umană din rural*”.

Asocierea terenului agricol și a spațiului natural într-un tot unitar atribuit spațiului rural n-a eliminat relativul caracter echivoc al definirii. Într-o încercare de redefinire³, „*spațiul rural conține zona interioară și de coastă și cuprinde satele și orașele mici, în care cea mai mare parte a terenului este utilizată agricol și silvic, zonele montane pentru petrecerea timpului liber, rezervațiile naturale, alte activități de locuit sau artisanale*”.

Meritul acestei definiri este că subsumează segmentele agricole și neagricole ale spațiului rural unei entități distincte față de spațiul urban, caracterizat prin mari concentrări de locuitori și structuri verticale și orizontale.

Altă definiție⁴ circumscrie spațiului rural, zona interioară sau de coastă care cuprinde satele și orașele mici în care majoritatea terenului este utilizată pentru: a) agricultură, silvicultură; b) activitățile economico-sociale și culturale ale locuitorilor acestor zone (artizanat, industrii locale și servicii); c) amenajările de zone neurbane pentru timp liber (sau rezervații naturale); d) alte folosințe (cu excepția celor de locuit).

Într-o accepțiune cu totul generală, ruralul cuprinde teritorii și comunități, peisaje naturale, terenuri agricole, păduri, habitate și culturi tradiționale, acest spațiu fiind, practic, „depozitarul” majorității resurselor economiei naționale.

Literatura de specialitate consemnează practica diferitelor țări de a-și contura definiții proprii ale ruralului, bazate, deseori, pe criterii socioeconomice (modele agricole, densitate locativă pe km², ponderea populației rurale etc.), corespunzătoare percepției eterogenității spațiului și a schimbărilor care intervin aici.

Considerând spațiul rural drept mai mult un concept geografic decât economic, atribuindu-se zone identificate ca cel mai slab populate și în afara urbanului, cu activități economice diverse, dispersate și relativ independente de

² Conform Art. 2 din Proiectul Cartei Europene a Spațiului Rural, elaborată de Comisia pentru Agricultură și Dezvoltare Rurală a Consiliului European.

³ Efectuată de Comisia de amendare a Proiectului Cartei Europene a Spațiului Rural, după Forumul European de la Verona (1995).

⁴ Considerată ca accepțiune definitivă a spațiului rural, în Recomandarea 1296/96 a Adunării Parlamentare a Consiliului European.

libris
respect pentru oamenii si carti

influența directă a zonelor urbane, experții OECD disting definitiv două niveluri ierarhice ale unității teritoriale: local (NUTS 5) și regional (NUTS 3), cărora le sunt atașate trei grupe de regiuni: *predominant rurale* (peste 50% din populație locuiește în comunități rurale); *semnificativ rurale* (15-50% din populația rurală); *predominant urbane* (sub 15% populație rurală).

În același timp, Uniunea Europeană⁵ realiza diferențieri ale zonelor rurale după criteriul gradului de integrare a acestora în economiile naționale, distingându-se următoarele:

- **Zone rurale integrate**, caracterizate prin populație în creștere, ocupații principale în sectoarele secundar și terțiar, agricultura fiind forma esențială de exploatare a pământului. Situate limitrof marilor orașe, ele poartă o pregnantă amprentă urbană, cu infrastructură fizică și socială asigurătoare de premise pentru diversificare și dezvoltare economică, dar defavorabilă autenticității rurale sau stabilității demografice și echilibrului ecologic.
- **Zone rurale intermediare**, situate relativ la distanță de centrele urbane, prezentând activități mixte din sectoarele primar și secundar. Acestea le sunt circumscrise întreprinderile agricole performante, de mari dimensiuni (ferme private asociative în țările UE și exploatații asociative sau societare în țările cu economii în tranziție).
- **Zone rurale periferice**, caracterizate prin densitate demografică foarte scăzută, cele mai mici venituri ale unei populații preponderent îmbătrânite și dependente de agricultură. Înzestrate cu infrastructură de servicii inadecvată, zonele sunt supuse factorilor generatori de izolare (relieful montan, depărtarea de rețelele de transport), iar potențialul natural economic diferit și poziția terenurilor agricole față de centrele de aprovizionare și desfacere au influență puternică asupra activității întreprinzătorilor agricoli în înființarea și menținerea exploatațiilor agricole. Pe fondul relației centru – periferie, dezvoltarea spațiului rural poate însemna dezvoltarea periferiilor cu păstrarea valorilor, din următoarele perspective⁶:
 - păstrarea și creșterea locurilor de muncă;
 - combaterea migrării populației;
 - dezvoltarea instituțională la nivel local, regional și național. Protecția satelor împotriva urbanizării și denaturării specificului lor rural.

⁵ European Commission (1998): “Rural development. Situation and Outlook”, Working Doc., DG VI, Bruxelles;

⁶ Vincze, M.(2000): “Dezvoltare regională și rurală. Idei și practici”, Ed. Presa Universitară Clujeană.

Între spațiul rural autentic și spațiul urban, industrial intervin o serie de caracteristici care conferă primului individualitate și autenticitate, între care pot fi semnalate următoarele:

- *Structura economică* a spațiului rural, formată dintr-o diversitate de ferme agricole, unități comerciale, de servicii și întreprinderi mici și mijlocii cu caracter agroindustrial, cu preponderență agrară; în unele zone, cum sunt cele montane și perimontane, silvicultura și activitățile conexe silviculturii, exploatațile forestiere, prelucrarea lemnului, activitățile meșteșugărești, casnice, alte industrii de prelucrarea resurselor naturale, sunt activități predominante atât din punct de vedere teritorial, cât și ocupațional. De asemenea, în unele zone cum sunt cele montane, litoral și deltă, se pot dezvolta și alte activități generatoare de venit, ca turismul și agroturismul, de agrement, pescuitul și vânătoarea sportivă.
- *Din punct de vedere ocupațional*, spațiul rural este preponderent un spațiu de producție în care activitățile sectoarelor primare au o pondere destul de ridicată din punct de vedere economic; sectoarele producției agroalimentare, silvicultura și exploatarea pădurii, industrializarea lemnului, mineritul, industria conexă agriculturii, industria casnică și meșteșugurile dețin o pondere însemnată în cadrul activității generale din spațiul rural.

Mare parte din profesiunile practicate în spațiul rural sunt profesii practice, manuale, unele din acestea solicitând policalificare profesională. În plus, prin natura activității, fenomenul de întrajutorare, de cooperare între săteni este mult mai prezent comparativ cu spațiul urban.

- *Predominanța proprietății private*, familiale, comparativ cu zonele urban-industriale. De asemenea, în zonele rurale, proprietatea publică și privată a statului este mult mai restrânsă, reducându-se, de regulă, la rezervații și parcuri naționale, terenuri limitrofe căilor de comunicații și rețelelor de transport, unele parcuri cu destinație specială.
- Ruralul constituie un *patrimoniu inestimabil* peisagistic, floral și faunistic, cu multiple calități benefice sănătății și de recreere;
- Modul de viață rurală, tradițiile și obiceiurile formează cultura populară, locală sau regională – un patrimoniu cu valoare unică. Tezaurul acumulat timp îndelungat constituie, de asemenea, o caracteristică de mare atracție pentru viața la țară.

Luată în considerație, în ansamblul lor, aceste caracteristici au indus în gândirea politică vest-europeană principiile continuității și complementarității

activităților agroalimentare cu dezvoltarea activităților neagricole, în special a celor industriale și serviciilor.

Punându-se foarte mult accentul pe dezvoltarea inițiativei private și a spiritului asociativ al populației rurale, măsurile de sprijin public s-au orientat asupra dezvoltării activităților plasate în amonte și în aval de agricultură, precum și pe cele de prelucrare a materiilor prime locale și pe crearea și dezvoltarea întreprinderilor mici și mijlocii care au angajat forță de muncă din zonele rurale respective.

În acest mod, segmentul populației rurale angajate în activități neagricole are posibilitatea de a lucra cu timp integral în aceste activități și cu timp parțial în agricultură. În plus, se pune un accent deosebit pe ideea extinderii investițiilor în localitățile rurale, idee care se bazează pe principiul eficienței economice sporite a dezvoltării producției de materii finite pe plan local, aproape de zona de exploatare a resurselor, comparativ cu valorificarea directă a materiei prime, atât din punct de vedere al transportului, cât și al potențialelor venituri.

1.1.2 Funcții esențiale ale spațiului rural

Definirea dezvoltării rurale este înscrisă într-un concept mult mai larg, cel al economiei rurale, ca ramură a științei economice care se intersectează cu spațiul rural și agricultura, cu economia mediului și economia dezvoltării. În rapoartele Băncii Mondiale dezvoltarea rurală este privită ca o strategie de creștere care se adresează acelei categorii din comunitate considerate a fi cea mai defavorizată, populației rurale sărace dependente de agricultură, cu un acces limitat la mijloace de muncă și servicii.

Pe de altă parte, problema identificării și promovării dezvoltării rurale își găsește originile și în centrul preocupărilor ONU pentru țările dezvoltate din Europa și America de Nord. Astfel, având în vedere diversitatea înzestrării cu resurse naturale, a tradițiilor etnice și culturale, nivelul diferit de dezvoltare tehnică, economică, socială, zonele rurale nu trebuie tratate ca entități omogene, însă obiectivul final trebuie să fie dezvoltarea echilibrată între nivelurile regionale și locale.

Pe baza acestor percepții, dezvoltarea rurală cuprinde toate acele acțiuni concentrate pentru îmbunătățirea calității vieții populației rurale, păstrarea peisajului natural și cultural care să asigure o dezvoltare durabilă corelată cu

condițiile și specificitatea spațiului rural. Dezvoltarea rurală⁷ trebuie să pornească de la funcțiile spațiului rural, definite de Carta Europeană, și anume: funcția economică, ecologică și socioculturală.

Funcția economică a spațiului rural, considerată funcție de bază, are ca principal pilon sau coloană vertebrală agricultura. Alături de aceasta în spațiul rural de dezvoltă și se extind și alte ramuri din avalul și amonte agricultura, precum silvicultura, industria, mineritul etc.

Diferiți analiști din domeniul economiei, sociologiei sau al științelor politice atât din țările industrializate, cât și din cele în curs de dezvoltare au subliniat importanța majoră a funcției economice a spațiului rural. În majoritatea abordărilor teoretice, economiștii au tratat acest subiect la un nivel general, asociindu-i două concepte principale: creștere economică și dezvoltare economică.

Au fost diferite tendințe de definire a celor două concepte, începând cu asimilarea lor datorită unor trăsături comune, însă delimitarea conceptuală a termenilor este determinată de deosebiri care arată că din perspectiva capacității de generalizare și de reflectare a unor fenomene sociale cele două concepte nu sunt identice. Pentru argumentarea acestui punct de vedere, un aport decisiv a avut economistul francez Fr. Perroux⁸.

În esență, teoria dezvoltării o încorporează pe cea a creșterii: creșterea economică se referă la aspectele schimbărilor cantitative ale economiei naționale sau a unui subsansamblu al ei, exprimate cu ajutorul unor indicatori statistici (ex. PIB/locuitor), iar dezvoltarea economică exprimă în plus și alte transformări calitative, necuantificate direct, ale structurilor economice politice și sociale, ale modului de viață și ale calității vieții, ale conștiinței umane, ale mediului înconjurător, ale comportamentului general al sistemului economico-social.

Dezvoltarea economică a ruralului poate fi definită ca o creștere a bunăstării populației rezidente în mediul rural și a contribuției resurselor rurale la creșterea bunăstării întregii populații⁹. Se remarcă în explicitarea termenului două componente-cheie: dezvoltarea rurală se referă în primul rând la oameni și nu numai la activități sau spațiu, în timp ce bunăstarea lor nu poate fi disociată de a societății în general.

Segmentele agricole și neagricole din componența unui spațiu rural formează o entitate distinctă, care se caracterizează printr-o puternică concentrare de locuitori și de structuri socioeconomice, cu dispunere atât în plan vertical, cât și

⁷ Otiman, I.P. (1997): "Dezvoltarea rurală în România", Ed. Agroprint, Timișoara.

⁸ Perroux, F. (1969): "L'conomie du XX-eme siecle", PUF.

⁹ Leon, Y. (1999): "Rural development: Which lessons from economic analysis?", The IX-th Congress of EAAE, Warsaw, Poland.

orizontal. În contextul dezvoltării rurale, dimensiunea economică are o importanță definitorie asupra coeziunii dintre aceste zone. Nivelul de dezvoltare economică și gradul de competitivitate al unei anumite zone nu este reprezentat numai de suma factorilor de producție disponibili.

Este crucială importanța dezvoltării unei infrastructuri adecvate, a educației și posibilităților de pregătire a populației rurale, a proximității serviciilor, a capacității pentru inovare, a climatului antreprenorial, a unor instituții eficiente și a unui cadru legal favorizant, pentru a susține dezvoltarea economică.

În aceeași măsură zonele rurale au nevoie de organizare și o mobilizare a potențialului endogen ca și de o dezvoltare a capacității de a atrage resurse externe sub forma investițiilor, asistenței tehnice și a serviciilor pentru afaceri.

Funcția ecologică a spațiului rural. Este cunoscut faptul că industrializarea excesivă în unele regiuni rurale¹⁰ au determinat poluarea intensă a spațiului rural, deteriorarea peisajului agricol și silvic, reducerea alarmantă a diversității florei și faunei, precum și modificarea echilibrului ecologic în multe ecosisteme ale spațiului rural.

Reechilibrarea ecologică, revenirea la un anumit standard de ruralitate, eliminarea fenomenelor negative conferă funcției ecologice a spațiului rural o importanță deosebită în procesul ameliorativ.

Funcția socioculturală a spațiului rural. Prin natura activităților umane și a complexității relațiilor intra- și intercomunitare, spațiul rural este un spațiu social. Dimensiunile relativ reduse ale localităților, statornicirea unor raporturi deosebite între membrii comunității, cunoașterea reciprocă și ierarhizarea socială sunt câteva dintre caracteristicile relațiilor sociale din mediul rural. Viața socială a localităților rurale este profund legată de viața spirituală și culturală, tradițiile, obiceiurile constituindu-se într-un patrimoniu inconfundabil al fiecărei regiuni rurale în parte.

¹⁰ De exemplu, exploatarea minieră, intensificarea și industrializarea zootehniei, exploatarea nerațională în unele perimetre silvice, exploatarea agricolă și forestieră fără protecție antierozională.